

ІДЕЇ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО ВІДНОСНО ФОРМУВАННЯ ПОЧУТТЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ

Мельник А.А., магістр

Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького

У статті йдеться про основні ідеї В.О. Сухомлинського відносно формування почуття відповідальності в учнів молодших класів

Ключові слова: виховний процес, відповідальність, почуття відповідальності.

Мельник А.А. ИДЕИ В.А. СУХОМЛИНСКОГО ОТНОСИТЕЛЬНО ФОРМИРОВАНИЯ ЧУВСТВА ОТВЕТСТВЕННОСТИ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ / Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького, Україна

В статье речь идет об основных идеях В.А. Сухомлинского относительно формирования чувства ответственности у младших школьников.

Ключевые слова: воспитательный процесс, ответственность, чувство ответственности.

Melnik A.A. IDEI V.A. SUKHOMLINSKOGO IN RELATION TO FORMING OF SENSE OF RESPONSIBILITY FOR JUNIOR SCHOOLBOYS / Melitopolskiy state pedagogical university the name of Bogdan Khmelnicko, Ukraine

In the article the question is about the basic ideas of V.A. Sukhomlinsko in relation to forming of sense of responsibility for junior schoolboys.

Keywords: educate process, responsibility, sense of responsibility.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Найважливішим завданням виховного процесу у культурному суспільстві є формування почуття відповідальності у підростаючого покоління. Особливо це стосується учнів молодших класів, адже саме молодший шкільний вік є визначальним не тільки в розумовому розвитку дитини, але й у ставленні її моральної свідомості, вольових та громадянських якостей; є сензитивним щодо ціннісного виховання. Останнє детермінує особливі вимоги до молодшого школяра як до носія відповідальної поведінки.

Почуття відповідальності стає актуальним фактом переживань дитини, фактом її свідомості тоді, коли вона має приклад моральних вчинків батьків, учителів, однокласників та усіх оточуючих. На вчинках інших людей, на прикладах з власного досвіду, вихованці взмозі усвідомити межу, за якою стоять такі поняття як «можна» і «треба», за якою є радість і сором. Наполеглива, сумлінна праця учня супроводжується радістю, духовним піднесенням, бажанням пізнавати себе, свої можливості та навколишній світ. Йому стає соромно бути недбалим, байдужим. Сором виступає морально-емоційною опорою обов'язку і відповідальності.

Слід зазначити, що відповідальність – філософсько-соціологічне поняття, що відображає об'єктивний, історично конкретний характер взаємин між особистістю, колективом, суспільством з точки зору свідомого здійснення взаємних вимог. Залежно від суб'єкта відповідальних дій виділяється індивідуальна, групова та колективна відповідальність. В індивіда відповідальність формується як результат тих зовнішніх вимог, які до нього висуває суспільство, клас, даний колектив. Сприйняті індивідом вимоги стають внутрішньою основою мотивації його відповідальної поведінки, регулятором якої служить сумління. Піклування людини про людину, відповідальність людини за людину: піклування про ровесника, про молодшого, про старого й немічного, про людину, яка потребує повсякденної допомоги [3, с. 5].

Відповідальність – це категорія етики і права, що відображає особливе соціальне і морально-правове ставлення особистості до суспільства (людства в цілому); характеризується виконанням морального обов'язку та правових норм. Сприйняті індивідом, вони стають внутрішньою основою мотивації його відповідальної поведінки, регулювальником якої служить совість. Формування особистості передбачає виховання у неї почуття відповідальності, яка стає її властивістю.

Відповідальність – обов'язковість виконувати завдання та забезпечувати їх задовільне завершення.

Відповідальність, на думку А. Богуш, є важливим морально-етичним регулятором міжлюдських стосунків, стимулятором активної діяльності людей, запорукою праці та ініціативи [1, с. 8].

Сьогодні, ми багато чуємо висловлень, щодо педагогічної спадщини радянського періоду. Але, вважаємо, що на тлі процесів, які мали місце в нашому суспільстві в середині ХХ століття, особливого значення набувають педагогічна спадщина і діяльність саме В.О. Сухомлинського, який розкрив не тільки зміст поняття «відповідальність», але й розробив шляхи її формування. Відповідальність розглядалась педагогом як інтегральна якість особистості, яка поєднує органічно громадянськість і сумління, що характеризує готовність особистості брати на себе обов'язки й виконувати їх.

Мета статті – розкрити основні ідеї В.О. Сухомлинського щодо формування почуття відповідальності в учнів молодших класів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

В.О. Сухомлинський славетний педагог-гуманіст, мислитель, дитячий письменник створив психолого-педагогічну систему, в якій усе зосереджено навколо дитини.

Він розкрив не тільки зміст поняття «відповідальність», але й розробив шляхи її формування. Аналізуючи педагогічну спадщину В.О.Сухомлинського, яка має різноплановий та багатоаспектний характер, слід зазначити що відповідальність, як педагогічна категорія, постійно в центрі уваги педагога, тому що вона одна із домінуючих. Вивчаючи виховну систему В.О. Сухомлинського ми можемо простежити як само проходить становлення особистості. Його педагогічний досвід несе у собі багато ідей щодо виховання ціннісних орієнтирів особистості, норм моралі, правил поведінки та формування відповідальності в учнів.

Так, наприкінці 70-х років ХХ ст. виходить книга педагога "Народження громадянина" (Київ, 1970 р.), а також ряд статей: "Педагогіка серця" ("Комсомольська правда", 28 листопада 1967 р.), "Шматок хліба" {"Радянська Україна", 19 листопада 1967 р.), "З чого починається громадянин" ("Радянська Україна", 14 квітня 1968 р.), "Лист дочці" ("Огонек," 1968 р., №27), "Слово до спадкоємця" ("Семья и школа", 1968 р., №10), "Виховання обов'язку" ("Комуніст України", 1969 р., №9), "Хто сьогодні за партію?" ("Радянська Україна", 20 лютого 1970 р.), "Праця і боротьба" ("Кіровоградська правда", 21 квітня 1970 р.) та ін., де формування відповідальності розглядається на основі гуманізму. Педагога хвилювала думка про те, що гуманне громадянське суспільство можуть побудувати лише люди гуманні, толерантні, здатні до усвідомлення себе як вищої цінності, які мають бажання удосконалити життя громадян власної держави, У своїй статті "З чого починається громадянин" педагог підкреслює, що громадянське виховання, це виховання на громадянських ідеях. А ідеї ~ то "святині, здобуті, вистраждані людством, і їх не повторюють щодня і на кожному кроці... Раджу всім, причетним до виховання: як вогню, бійтеся тієї гри в ідейність, яка, на жаль, буває в школах і про яку, на сором школі й педагогіці, газети інколи пишуть як про досягнення в ідейному, громадянському вихованні" [4, с. 365]. Надзвичайно актуально для сьогодення звучить критика видатного вчителя, адже "гра й ідейність", яку ми інколи спостерігаємо в сучасному виховному процесі, із-за нещирості і пристосованості набуває рис громадянського невігластва.

У своїй роботі "Народження громадянина" вчений висвітлює такі питання, як "Що відбувається з дитиною в отроцтві"; "Дисципліна і самодисципліна. Відповідальність перед колективом і перед самим собою"; "Суперечності отроцтва"; "Фізична і психічна культура підлітка"; "Розумове виховання й освіта підлітка"; "Становлення моральності. Народження громадянина"; "Емоційне і естетичне виховання"; "Праця в духовному житті підлітка". Він визначав підлітковий вік, як особливо важливий для формування громадянина, і вважав, що риси громадянськості виховуються, формуються безліччю впливів педагогічного характеру та некерованих соціальних впливів.

Центральною проблемою не тільки теорії педагогіки і шкільного життя, але й "найважливішою суспільно-політичною проблемою" вважав В.О. Сухомлинський - виховання обов'язку. Дуже важливо, констатує вчений, щоб юні громадяни були духовно підготовлені до одухотвореної праці, щоб вона стала громадянським самовираженням. Він наголошує, що чим ближче до серця бере юний громадянин те, що здавалося б, не стосується його особи, тим багатшим стає особисте життя юного громадянина, тим глибшим його бажання, прагнення зробити щось для утвердження себе як громадянина [4, с. 488].

На думку педагога, бачення моральної сторони явищ, взаємовідносин між людьми -пізнання світу серцем" - це дуже важлива передумова виховання обов'язку. Почуття громадянського обов'язку народжується на погляд видатного вчителя, з елементарної моральної звички, яка в умовах правильного виховання міцно утверджується в людській душі в роки отроцтва, - звички приходити людині на допомогу незалежно від того просить вона про це чи ні [5, с. 454].

У своїй праці «Як виховати справжню людину» він неодноразово повторює про важливість виховання у дітей відповідальності за життя колективу, за товариша, за свої дії та вчинки, за ставлення до навчання. Відповідальність – результат людського вчинку, що торкається самого суб'єкта [3, с. 5].

На прикладі виховної системи Павлиської середньої школи, директором якої Василь Олександрович був з 1948 по 1970 р.р., ми можемо прослідкувати весь шлях становлення цілісної особистості учня. Як вже було сказано, таке почуття як відповідальність, формується в учнів у колективі (клас, родина, коло товаришів) та в навчанні і праці. В.О.Сухомлинський радив залучати дітей до спільної роботи, тому що завдяки цьому колектив ставав згуртованішим та перед школярами відкривалася захоплююча перспектива праці [6].

У Павлівській школі працювали усі учні без виключення, але враховувалися вікові особливості школярів та їх інтереси. Так розвивалася ідея сумісної життєдіяльності дітей та дорослих, яка зараз має своє місце в концепції загальної середньої освіти: не вплив дорослих на дітей, а процес їх сумісної життєдіяльності, направлений на розвиток як учнів так і вчителів, побудований на спілкових засадах.

Що ж стосується формування почуття відповідальності в навчанні, то тут також багато провідних ідей, які педагог втілював у життя свого колективу. Виховна система була побудована таким чином, що учні відповідально ставилися до виконання своїх домашніх завдань. Цьому сприяли такі заходи у школі як «Найкращій зошит тижня» або тематичні виставки «Виставка малюнків» і т.д. Кожен хотів побачити свою роботу серед кращих і внаслідок цього відповідально, сумлінно та з інтересом ставився до цих завдань.

У школі практикували конкурси ерудитів, свята врожаю, на яких учні демонстрували свої досягнення. Це дозволяло учням проявити свої здібності у різних сферах. Участь у таких заходах ставало для молоді справою честі та стимулом. Для кожного учня відкривалася перспектива досягти успіху у певній галузі творчої праці, яка найбільш відповідає його індивідуальним задаткам, здібностям та силам. Кожен відповідально ставився до долученої йому справи, до підготовчого етапу заходу. Кожен усвідомлював значимість своєї участі у справі, розумів серцем і душею, що не можна підвести колектив, товаришів, вчителів. Співучасть та співпереживання – невід'ємні компоненти такого почуття як відповідальність.

Закликаючи вчителів і вихователів звертатися до внутрішнього світу дитини обережно, відповідально доторкатися до сфери її розуму і почуттів, бо неповторність кожної дитини потребує індивідуальних і щирих ставлень саме до неї. В.О. Сухомлинський піклувався про те, щоб оберігати дитяче серце від болю, страждань, щоб дитина виховувалася добром, щоб педагогіка сердечності стала каноном виховання особистості. Суто виховний зміст спадщини педагога є зразком універсальної виховної концепції, яка не втрачає актуальності, бо спирається на гуманістичні загальнолюдські цінності і духовні традиції народу [2, с. 7].

ВИСНОВКИ

Звичайно, у багатьох працях вченого педагога узагальнюється і систематизується теоретичний і практичний досвід виховання відповідальності в радянській школі. Але, не дивлячись на ідеологічну спрямованість, сьогодні, коли актуальність формування почуття відповідальності в учнів молодших класів не викликає сумніву, сучасні вчителі і керівники шкіл відчувають педагогічну далекосіяність видатного вчителя, який зумів в складний період педагогічного автократизму окреслити шляхи формування відповідальності на основі гуманізму і громадянського виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А. Взаємозалежність свободи і відповідальності: погляд В.О.Сухомлинського // Початкова школа. – 2005. - № 6. – С.7-9.
2. Дічек Н. Духовні доміанти В.О.Сухомлинського // Рідна школа. – 2008. - № 9. – С. 5-7.
3. Кузь В. Свобода і відповідальність учнів у виховній системі В.О.Сухомлинського // Початкова школа. – 2005. - № 6. – С.4-7.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: в 5 т. Т. 5: Статті. – К.: Рад. Школа, 1977. – 639 с.
5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: в 5 т. Т. 53: Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. – К.: Рад. Школа, 1977. – 670 с.
6. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: в 5 т. Т. 4: Павлівська середня школа. – К.: Рад. Школа, 1977. – С.145-367.

УДК 811.112.2'36'25'243

ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ НАВИЧОК БЕЗПЕРЕКЛАДНОГО ЧИТАННЯ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ТЕКСТІВ

Новікова Н.Г., аспірант

Запорізький національний університет

Стаття присвячена питанню формування граматичних навичок читання в німецькій мові в студентів немовних вищих ВНЗ. Читання з безпосереднім розумінням літератури за фахом можливе за умови оволодіння студентом активним граматичним мінімумом і цілим рядом граматичних явищ, що